

Weergaloze kennis

Weergaloze kennis

*Opstellen over Jezus Christus, Openbaring en Schrift,
Katholiciteit en Kerk
aangeboden aan prof. dr. Barend Kamphuis*

Onder redactie van Ad de Bruijne, Hans Burger & Dolf te Velde

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

Sponsored by **STICHTING AFBOUW KAMPEN**

Ontwerp omslag Geert de Koning
Lay-out en dtp binnenwerk Gewoon Geertje

ISBN 978 90 239 7050 7
NUR 700

© 2015 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Inhoud

Inleiding <i>Ad de Bruijne, Hans Burger, Dolf te Velde</i>	9
JEZUS CHRISTUS	15
‘The perpetuity of Christ’s reign ...’: Calvin’s interpretation of Psalm 110:1 <i>Victor E. d’Assonville</i>	17
Het mede-lijden van de Geest: Een Bijbels-theologische en patristische studie van de duif als gestalte van de heilige Geest <i>Erik A. de Boer</i>	26
Proloog en prediking – ‘Uw spraak maakt u openbaar’ <i>Maarten Kater</i>	36
Mediatorship and Two Natures in Christ <i>Jae Youn Kim</i>	47
De Geest als tegenwoordige en vernieuwende kracht: Enkele opmerkingen met betrekking tot de pneumatologie <i>Kees van der Kooi</i>	57
Christus en de Geest: Overwegingen betreffende de aard en het belang van een juiste relatiebepaling <i>Jan Veenhof</i>	67
‘Eén Middelaar van God en mensen’: De eenheid van persoon en werk van Christus in de <i>Synopsis purioris theologiae</i> (1625) <i>Dolf te Velde</i>	79
Christus, de werkelijkheid en de ethiek: Bonhoeffer en het probleem van een christelijke ethiek <i>Pieter Vos</i>	89

OPENBARING EN SCHRIFT	101
Metaphysics, Revelation, and Religion in Herman Bavinck and Wolfhart Pannenberg <i>John Bolt</i>	103
Openbaring overbodig? Een verkenning van enkele hedendaagse CSR-verklaringen van het ontstaan van godsdienstigheid <i>Gijsbert van den Brink</i>	115
Christologisch én pneumatologisch: Herman Bavinck en de relatie tussen schriftleer en christologie <i>Hans Burger</i>	126
Weerbarstig: Iets over Augustinus' omgang met het Oude Testament <i>Ad van der Dussen</i>	136
Het Woord en onze woorden <i>James Eglinton</i>	146
Christus in de Psalmen: Bonhoeffers omgang met 'het gebedenboek van de Bijbel' <i>Gerard den Hertog</i>	156
Bonhoeffer en de Bijbel: Enkele waardevolle aspecten van Bonhoeffers bijbelgebruik voor gereformeerde theologie vandaag <i>Arnold Huijgen</i>	166
Das Gesetz Gottes als Teil der Selbsterschließung Gottes <i>Bernhard Kaiser</i>	176
Schrift en traditie – vroeger en nu <i>Eginhard Meijering</i>	185
Bonhoeffers christocentrische benadering van de Schrift <i>Edward van 't Slot</i>	193
De plaats van de schriftleer in de Christelijke dogmatiek <i>Huib Wilschut</i>	203

KATHOLICITEIT EN KERK	211
Vrijgemaakten en ecclesiologie <i>Bram van de Beek</i>	213
Abraham Kuypers pluriformiteitsleer en het streven naar kerkelijke eenheid <i>Ad de Bruijne</i>	225
Eenheid en waarheid – de ecclesiologie van Augustinus en Schilder of: over de katholiciteit van vaderlandse kerkgeschiedenis <i>Bart van Egmond</i>	237
Kerk in de 21e eeuw: notae, reformanda, agenda <i>Jan Hoek</i>	248
De ademruimte van het geloof: Katholiciteit en het leven in al zijn volheid <i>Wolter Huttinga</i>	257
Vrouwelijke ambtsdragers en de katholiciteit van de kerk <i>Hans W. Maris</i>	266
De kerk als schepping van het Woord: Een reformatorisch kernpunt voor praktische ecclesiologie <i>Hans Schaeffer</i>	276
Katholiciteit en Credo <i>Wim van Vlastuin</i>	287
De kerk is sobornost of ze is niet <i>Paul Voorberg</i>	298
Catholicity, Denomination, Denominationalism <i>Haemoo Yoo</i>	310
Bibliografie Barend Kamphuis <i>Wolter Huttinga</i>	321
Personalia	333
Felicitatieregister	337

FOTO MAARTEN BOERSEMA (BOERSEMABEELD.TAAL.NL)

Inleiding

Bijna dertig jaar is Barend Kamphuis hoogleraar geweest aan de Theologische Universiteit in Kampen: van september 1987 tot september 2015. In de oorspronkelijke leeropdracht heette het nog ‘Dogmatologische vakken’, sinds 2004 wordt de elders gangbare aanduiding ‘Systematische theologie’ ook in Kampen gevolgd.

In deze drie decennia is er in theologisch opzicht veel veranderd. Eind jaren '80 bevonden de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) zich nog in een vrij sterk isolement, en dit gold ook voor de Theologische Universiteit. De voorgaande generatie docenten bestond uit directe leerlingen van Klaas Schilder en Seakle Greijdanus óf uit iets jongere dragers van diezelfde, vrijgemaakte traditie. Zeker na de breuk in de jaren '60 had men een duidelijke eigen positie gevormd, vaak in antithese met de ontwikkelingen in de ‘grotere’ Gereformeerde Kerken (‘synodaal’) en de Nederlandse Hervormde Kerk. Ook kende de ‘vrijgemaakte’ kerk een sterk organisatorisch ontwikkelde zuil die vrijwel alle ‘terreinen des levens’ bestreek. Er was een sterk overtuigd zijn van de waarheid van het gereformeerde geloof, en die werd in felle discussies verdedigd tegenover afwijkingen.

In dat klimaat trad Barend Kamphuis aan, en men kan zich voorstellen dat dit een lastige uitgangspositie was voor een theologisch docent. In zijn inaugurele oratie van januari 1988 nam Kamphuis het tamelijk vierkant op voor de traditionele leer van de duidelijkheid van de Schrift, onder de titel *Klare taal*. Al snel raakte de zaak in beweging aan de Kamper universiteit. Barend Kamphuis kreeg te maken met een kritische studentenpopulatie, die hem dwong tot nadere verantwoording en bezinning. In de loop van de jaren gaf dat best de nodige spanning, maar het leidde er ook toe dat Barend langzamerhand meebewoog naar een meer open opstelling in het theologische veld.

Intussen werkte hij jarenlang aan zijn eigen promotieonderzoek. De combinatie van een forse onderwijslast, de wil om een eigen theologische route te vinden, en het schrijven van een dissertatie heeft tussen 1987 en 2000 veel van Barend gevraagd. Regelmatig werd hij geplaagd door felle migraine en door rugklachten. Toch wist hij een knappe en diepgravende studie op tafel te leggen onder de titel *Boven en beneden*, waarin hij het verband tussen openbaringsleer en christologie onderzocht bij drie leidende

theologen uit de twintigste eeuw: Karl Barth, Dietrich Bonhoeffer, en Wolfhart Pannenberg.

Tijdens dit promotieonderzoek rijpte een theologische benadering die kenmerkend werd voor Barend als hoogleraar. Hij is niet de man van stevige stellingnames en meeslepende betogen. Hij zoekt zijn kracht in zorgvuldige analyse, om recht te doen aan zijn gesprekspartners. Zijn schrijfstijl kenmerkt zich door een heldere en zakelijke manier van argumenteren. Hij heeft oog voor de diepere samenhangen. De voor hem doorslaggevende inzichten en argumenten brengt hij beslist, maar zonder pathos onder de aandacht. Tegelijk is zijn spreken en schrijven doortrokken van een eenvoudige en oprechte vroomheid, die zich kenmerkt door de wil om dicht bij de Heilige Schrift te blijven in het vertrouwen dat God in de Bijbel wel voor zichzelf zal spreken, de persoonlijke liefde voor de Heer Jezus Christus, en de gerichtheid op lofprijzing aan de Drie-enige God. Gedragen door deze spirituele ondertoon krijgt de stijl van theologiseren iets sprankelends en fijnzinnigs. Barend blijft altijd herkenbaar gereformeerd, maar gaat daar in toenemende mate ontspannen mee om. Voor het bepalen van wat 'gereformeerd' is hebben we aan de gereformeerde confessies genoeg, daar hoeven niet al onze eigen smaakjes en kleurtjes bij. Barend neemt een grondige kennis van de theologie van Calvijn met zich mee – op een onopvallende manier. Iets nadrukkelijker toont hij zijn waardering voor voorgangers als Herman Bavinck en Klaas Schilder. Tegelijk heeft hij steeds meer ruimte ontwikkeld om andere benaderingen te verwerken. In de interpretatie van bijvoorbeeld de theologie van Karl Barth betekent zijn proefschrift een bescheiden trendbreuk in de tot dan toe sterk kritische receptie in vrijgemaakt-gereformeerde kring. Zijn liefde voor Dietrich Bonhoeffer droeg bij aan de 'revival' die deze theoloog in orthodox-gereformeerde kringen beleefde. De centrale plek van Christus in heel het leven, in de geheimzinnige veelkleurigheid van zijn goddelijke en menselijke betekenis, trok hem altijd sterk aan in Bonhoeffer. Dat accent geeft Bonhoeffers werk een soort concentratie en spirituele kern van eenvoud die Barend ook altijd graag heeft gezocht.

Barend Kamphuis ontwikkelde zich tot een echte onderwijshoogleraar. Hij maakte geen carrière met imposante solo-publicaties. In plaats daarvan investeerde hij veel energie in zijn leerlingen. Vanaf het begin trokken zijn specialisatieprojecten flinke aantallen studenten. In de loop van de jaren liet hij grote thema's zoals apologetiek, verbondsleer, christologie en pneumatologie, en een beweging als Radical Orthodoxy door zijn studenten uitspitten. Dat ging van klassieke apologeten als Benjamin B. Warfield en Cornelius van Til tot postmoderne denkers als Mark C. Taylor. De studie- en onderzoekstrajecten waren altijd helder en met nuchtere zakelijkheid opgesteld, zodanig dat je er ook aan kon houden. Het bijzondere in de stijl van begeleiden van

Barend is dat hij je schijnbaar vrijlaat. Je krijgt veel ruimte om ontdekkingen te doen en je eigen standpunt te vormen. Tegelijk bevraagt hij dan – summier maar precies – de juistheid van je weergave en de draagkracht van je argumenten. De detailkritiek op de weergave van andermans werk kwam weleens wat ontmoedigend over, zeker als het alles was wat je te horen kreeg. Tegelijk zat daar voor Barend Kamphuis een wezenlijk belang, een diepe ethische overtuiging: je bent verplicht om de moeite te nemen eerst goed te luisteren en de posities van anderen zo sterk mogelijk te maken, voordat je ze gaat evalueren. Van vluchtige analyses en makkelijk scoren moet Barend niets hebben. Door zo hele generaties studenten – en later ook een flink aantal promovendi – op te leiden, heeft Barend een diepgaande invloed uitgeoefend, juist door niet dwingend aanwezig te zijn.

In de jaren van het hoogleraarschap van Barend ontwikkelde zich een intensievere samenwerking met de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Apeldoorn. Barend was daar extra bij betrokken, doordat hij zich samen met zijn Apeldoornse collega Hans Maris ook jarenlang inzette voor de kerkelijke samsprekingen tussen Christelijke Gereformeerden en vrijgemaakt Gereformeerden. Al doende werden de thema's Kerk en Katholiciteit steeds zwaarwegender voor hem. Het is ongetwijfeld een forse teleurstelling geweest voor beide dogmatici (Maris en Kamphuis) toen de synode van 2007 niet meeding in de voorstellen om via een 'federatief groeimodel' te komen tot eenheid van beide kerken. In de daarop volgende jaren breidde Barend Kamphuis zijn oecumenische activiteiten uit tot wat in 2010 de 'Nationale Synode' werd. We zijn dan in een totaal andere situatie terechtgekomen dan het kerkelijk en theologisch isolement waarin Barend zijn werk in 1987 begon. Dat dit niet zonder strubbelingen ging, bleek onder andere toen bij de viering van het 150-jarig bestaan van de Kamper universiteit een streep gezet werd door het plan dat Barend als rector mede had ontwikkeld voor een aantal gezamenlijke activiteiten met de 'andere' universiteit (Koormarkt). Zulke pijnlijke ervaringen konden bij Barend Kamphuis lang doorwerken.

Barend als mens

In de biografie van Barend Kamphuis neemt uiteraard het gezin waarin hij groot geworden is een belangrijke plek in. Barend werd geboren in de 'vrijgemaakte' pastorie van Ferwert-Hallum, waar zijn vader Jaap Kamphuis van 1948 tot 1951 predikant was. In zijn jonge kinderjaren volgden de verhuizingen elkaar snel op: 1951 Bunschoten-Spakenburg, 1955 Rotterdam-Delfshaven, 1958 Kampen wegens benoeming van vader Kamphuis als hoogleraar aan de Theologische Hogeschool. Van de Maas naar de IJssel was niet in alle opzichten een vooruitgang. Het taaltje zal voor een westering eerst onbegrijpelijk geweest zijn. Op het schoolplein heerste een woeste rivaliteit tussen aanhangers van de voetbalclubs DOS Kampen en Go

Ahead. Als nieuwe binnenkomer werd Barend voor de keus geplaatst: DOS of 'Koochèt', en als je verkeerd koos lag je zo gevloerd.

In de tienerjaren van Barend liepen de kerkelijke spanningen hoog op in het Kampen van de zestiger jaren. Hij heeft zich daarin altijd zeer loyaal opgesteld. Na een studie aan de Hogeschool in Kampen werd hij predikant in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), in achtereenvolgens Vlissingen (1976), Voorburg (1980) en Amersfoort-Centrum (1985). Voorafgaand aan de studie theologie behaalde Barend eerst de propedeuse van Wis- en Natuurkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen. Wellicht droeg deze ervaring bij aan een opvallende ontspannenheid in discussies op het snijvlak van geloof en (natuur)wetenschap, waarin hij bewust afstand houdt tot het creationisme.

Barend Kamphuis gaat niet op in zijn taak als theoloog. Hij houdt er een stel interessante hobby's op na. Om te beginnen het vogelkijken – een liefhebberij die hij in de loop van de jaren kon delen met Kamper collega's als Max Hoekzema, Martin Rittersma, en Joop Meijer. Een aantal keren leidde hij excursies met studenten – in alle vroegte naar de Oostvaardersplassen of andere vogelrijke locaties. Ook beoefende hij de edele schaaksport als lid van Schaakvereniging 'Oefening en Ontspanning'. Onder de wat oudere generaties studenten is bekend dat hij graag bridge speelt. In deze beide sporten blijkt Barend opvallend competitief ingesteld te zijn – een kwaliteit waar je doorgaans in de praktijk van onderwijs en onderzoek weinig van merkt. Als je een voetbalwedstrijd of een partij snooker met hem kijkt, kun je heel hard met hem lachen – en ook makkelijk ruzie krijgen trouwens. Een constante factor in Barends werk is de liefde voor de literatuur, met name voor de grote werken van Fjodor Dostojevski. In de wisselwerking met de literatuur komt Barend af en toe – je kunt het nooit voorspellen – tot fonkelende, originele inzichten die voorbij de vertrouwde 'gereformeerde' denkkaders voeren. Een voorbeeld daarvan is de toespraak bij de opening van de lessen in september 2001 onder de titel 'Niets gaat verloren' (na te lezen in *De Reformatie* 76 (2001), 961-964; 984-986).

Barend komt het meest tot zijn recht in een informele setting, waarin je volop inhoudelijk en recht voor z'n raap met hem van gedachten kunt wisselen. De jaarlijkse kloosterbezoeken met een groep studenten vond hij een verademing: momenten van spirituele en theologische ontmoeting. Geliefd is hij om de speeches die hij bij de uitreiking van diploma's en bij andere gelegenheden afsteekt: lichtvoetig en humoristisch.

Barend Kamphuis op het theologische podium

Als hoogleraar vervulde Barend Kamphuis een belangrijke functie binnen zijn eigen kerkgemeenschap. Met regelmaat schreef hij artikelen in het weekblad *De Reformatie*, en van 2000 tot 2008 was hij hoofdredacteur van dit blad. In diverse lezingen door het hele land gaf hij voorlichting over

allerlei onderwerpen die de geloofsleer betreffen. Zijn sterke en jarenlange betrokkenheid bij de samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken is al genoemd. Ook achter de schermen zullen vaak inhoudelijke theologische vragen bij hem neergelegd zijn: wat zegt Barend Kamphuis ervan? In een interview met het *Reformatorsch Dagblad* in januari 2014 relativeerde hij zelf de publieke verantwoordelijkheid die hem werd toegedicht: ‘Als het gaat om het zuiver bewaren van de leer kan het niet zo zijn dat het hele dogmatische denken van de GKV aan mijn persoon hangt.’

In de eerste helft van zijn hoogleraarschap werd vrijwel alle energie opgeslokt door het onderwijs en de promotiestudie. Pas daarna kwam er ruimte om zich meer op het bredere speelveld van de theologie te bewegen. Barend Kamphuis behield daarin altijd een bescheiden opstelling. Met zijn vakmanschap en integriteit verwierf hij zich in de loop der jaren veel krediet, wat onder andere tot uitdrukking kwam in zijn benoeming als lid van de Raad van Advies voor het Gereformeerd Belijden in de Protestantse Kerk in Nederland.

Internationaal heeft Barend Kamphuis zich ingezet voor versterking van de gereformeerde theologiebeoefening. Als bestuurslid was hij betrokken bij de theologische faculteit ‘Jean Calvin’ in Aix-en-Provence, en bij de Akademie für Reformatorsche Theologie (achtereenvolgens Marburg, Hannover, en Heidelberg). De laatste jaren gaf hij met enige regelmaat les aan gereformeerd-presbyteriaanse seminaries in Kiev en Riga. Ook maakte hij een aantal reizen naar Zuid-Korea. Omgekeerd werden tientallen studenten uit Zuid-Korea, Hongarije, Indonesië en andere landen door hem begeleid in doctoraal- en promotiestudie. Via zijn grote kennis van en liefde voor de theologie van Herman Bavinck kwam Kamphuis terecht in Noord-Amerikaanse kringen van Bavinck-onderzoek.

Met veel genoegen bieden wij Barend Kamphuis bij zijn afscheid een collectie essays aan van leerlingen en collega’s uit binnen- en buitenland. De artikelen, bijna dertig in getal, zijn gegroepeerd rond drie thema’s die in het theologisch denken van Barend Kamphuis een centrale plaats innemen: allereerst de christologie, de ‘weergaloze kennis’ (vgl. Fil. 3:8) van onze Here Jezus Christus, die voor Barend het hart van zijn geloof vormt; vervolgens een aantal fundamentele vragen rond Schrift en openbaring; en ten slotte de kerk en haar katholiciteit, het terrein waarop Barend zich de laatste vijftien jaar steeds sterker profileerde. De bijdragen laten iets zien van de invloed die Barend Kamphuis op leerlingen en vakgenoten uitoefende, de vragen die hij opriep, de inzichten die hij over het voetlicht bracht bijvoorbeeld vanuit zijn ‘favoriete’ theoloog Dietrich Bonhoeffer, en de oecumenische opstelling waarmee hij verbond en inspireerde. De schrijvers zijn het niet altijd met elkaar eens, en ook niet met de jonge emeritus aan wie deze bundel als afscheidscadeau wordt aangeboden. Maar dat geeft niet, want

met verschil van mening begint het gesprek pas. En wie nooit van gedachten verandert, heeft misschien nooit echt gedacht.

Als redactie danken wij uitgever Arjen van Trigt van Boekencentrum voor de prettige samenwerking, en Stichting Afbouw voor de financiële ondersteuning. Wolter Huttinga verzamelde de gegevens voor de bibliografie van Barend Kamphuis die achter in dit boek is opgenomen, en ds. Pieter Schelling was zo vriendelijk een aanvulling daarop te leveren. Het secretariaat van de Theologische Universiteit Kampen danken wij voor hulp bij de verzending van de intekenbrieven voor deze bundel.

Jezus Christus